

LLIBRES INFANTILS DE CONEIXEMENTS I BIBLIOTEQUES PÚBLIQUES

Jordi Llobet Domènech

jllibetd@gencat.cat

Subdirecció General de Biblioteques. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació

RESUM

L'article analitza la producció editorial de llibres infantils de coneixements en català, tot establint les limitacions de les fonts estadístiques i altres recursos bibliogràfics que es troben a disposició dels estudiosos. Es proposa com a alternativa l'explotació de les dades generades pel Sistema d'Adquisició Bibliotecària, del qual se n'explica el funcionament. L'anàlisi d'aquestes dades permet establir quines editorials són les més destacades en l'àmbit de la producció de llibres infantils de coneixements, quines són les propostes que fan al Sistema i quins títols s'adquireixen per a formar part del fons de les biblioteques públiques catalanes. Es conclou que eines d'aquest tipus permeten relacionar l'oferta i la demanda i, a més, retroalimenten el coneixement que el sector editorial pot tenir de les demandes del públic.

Els enllaços d'aquest article han estat revisats el dia 02/08/2010.

1 PRESENTACIÓ

L'enllaç entre els llibres infantils i les biblioteques públiques que encapçala el capítol respon a un doble interès. D'una banda, es planteja com un recurs operatiu per fer front a la manca d'estudis i de dades estadístiques sobre la producció i l'evolució del sector editorial dels llibres infantils de coneixements. De l'altra, busca explotar la informació generada des de l'àmbit de les biblioteques públiques, a partir d'una anàlisi de les dades extretes del Sistema d'Adquisició Bibliotecària (SAB), una línia d'ajuts a l'edició en català articulada en funció de la demanda de les biblioteques, observadores privilegiades dels interessos i de les necessitats de la comunitat lectora.

La promoció del llibre i de la lectura en català són dos objectius que comparteixen, entre d'altres agents, el sector editorial i les biblioteques públiques catalanes. Per assolir aquests objectius, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya va impulsar un programa de suport a l'edició en català en el qual participa la Subdirecció General de Biblioteques, la línia d'ajuts impulsada des de la Subdirecció es gestiona a través del SAB,¹ un procediment centralitzat d'adquisicions d'obres bàsiques en català d'interès cultural destinat a cooperar en el desenvolupament de les col·leccions de les biblioteques públiques de Catalunya.²

El SAB canalitza l'intercanvi d'informació entre els editors i les biblioteques a través d'una aplicació informàtica que integra tots els processos de treball: bibliogràfic, tècnic, administratiu i econòmic. L'aplicació compta, alhora, amb eines per fer una anàlisi de les dades introduïdes i per elaborar estadístiques tant de les propostes presentades pels editors com de les adquisicions de les biblioteques.³

Les dades estadístiques del SAB seran el punt de partida del nostre estudi sobre els llibres infantils de coneixements en català. L'anàlisi de les propostes editorials presentades al SAB, així com la demanda bibliotecària efectuada, aporten dades significatives tant sobre les característiques i les tendències del mercat com sobre els camps temàtics que centren l'interès de les biblioteques integrades en el Sistema de Lectura Pública de Catalunya.

Evidentment, la perspectiva bibliotecària del SAB sobre l'evolució de la producció editorial és parcial i limitada. Tot i així, l'univers de la mostra treballada indica unes tendències i unes intervencions lectores prou significatives, tal com veurem a continuació.⁴

2 DEL MERCAT A LA BIBLIOTECA

L'interès de recórrer a la informació del SAB, com dèiem, rau en el fet que els estudis descriptius de la producció editorial s'ocupen del sector de l'edició de llibres infantils i juvenils en el seu conjunt (imaginació i coneixements) i no proporcionen dades específiques sobre l'evolució del camp dels llibres de coneixements. És el cas de la *Panoràmica de la edición española de libros*, i de l'*Informe de comercio interior del libro en Catalunya*, fonts de referència per conèixer l'evolució del mercat.⁵

Aquests mateixos estudis, en canvi, ens són molt útils per situar el volum global de la producció editorial en català d'aquests darrers anys i per valorar el pes específic que hi tenen en conjunt els llibres infantils i juvenils:

⁶ Taula 1 – Producció editorial en català 2006-2008

Any	Títols	Exemplars (en milions)	Tirada mitjana
2006	5.645	13,27	2.403
2007	5.313	12,86	2.617
2008	5.181	12,37	2.823

Font: *Informe del comercio interior del libro en Catalunya*, 2008.

Taula 2 – Producció global del llibre infantil i juvenil en català 2006-2008

Any	Títols	%	Exemplars (en milions)	%	Tirada mitjana	Facturació (milions €)	%
2006	2.209	39,1	5,25	39,6	2.375	42,01	29,7
2007	2.151	40,5	6,37	49,5	2.961	43,77	31,6
2008	2.131	41,1	5,33	43,1	2.502	42,88	31,9

Font: Informe del comerç interior del llibre en Catalunya, 2008.

Quan parlem de llibre infantil en català estem parlant, doncs, d'un sector editorial que representa, tant pel que fa a la producció de títols i d'exemplars com al volum de la facturació, una de les apostes més potents dels editors en llengua catalana.

El SAB ofereix una panoràmica similar de l'edició en català de llibres infantils, segons les dades del període 2005-2009, que correspon als cinc primers anys del seu funcionament. La partida pressupostària que ha gestionat el SAB, els dos darrers anys, ha estat d'1.500.000 € anuals que s'han distribuït territorialment entre les 343 biblioteques públiques de Catalunya en funció de

les categories assignades des de la Subdirecció General de Biblioteques.

Al llarg d'aquest període s'han presentat al SAB un total de 10.045 propostes corresponents a 286 editorials de Catalunya (86 %), del País Valencià, de les Illes Balears i d'altres regions de l'Estat. La tria dels títols de les diferents matèries presentats pels editors s'ha fet d'acord amb el model de col·lecció i els criteris de valoració establerts en l'ordre del Sistema.

La relació entre l'oferta global proposada i la demanda efectuada per les biblioteques es detalla en la taula següent:

Taula 3 – Relació entre l'oferta i la demanda del SAB, per matèries

	Matèria	Propostes d'editors	Títols triats	% oferta	Exemplars adquirits	% demanda
0	Obres generals	89	50	1,27	5.330	1,11
1	Filosofia. Psicologia	284	132	3,35	14.949	3,11
2	Religió	206	63	1,60	4.765	0,99
3	Ciències socials. Folklore	769	262	6,65	29.208	6,08
5	Ciències pures i ciències naturals	146	105	2,66	16.204	3,38
6	Ciències aplicades. Cuina	327	149	3,78	18.624	3,88
7	Belles arts. Espectacles. Esports	566	226	5,73	29.067	6,05
80	Lingüística	236	99	2,51	16.437	3,42
82	Teoria i crítica literària	201	79	2,00	8.869	1,85
8N	Narrativa. Prosa	1.986	759	19,25	79.727	16,61
8P	Poesia	523	158	4,01	11.865	2,47
8T	Teatre	234	80	2,03	8.421	1,75
9	Geografia. Biografia. Història	897	321	8,14	33.992	7,08
IC	Llibres infantils de coneixements	937	519	13,17	82.739	17,23
II	Llibres infantils d'imaginació	2.644	940	23,85	119.903	24,97
	Total	10.045	3.942	100,0	480.100	100,0

Font: Sistema d'Adquisició Bibliotecària

La taula anterior evidencia el pes de l'apartat dels llibres infantils dins del SAB; una secció que representa en conjunt el 35,64 % de les propostes presentades pels editors, el 37,02 % dels títols triats pel SAB i el 42,20 % dels exemplars adquirits pel conjunt de les biblioteques.

Cal observar, a més, que la tria dels títols prioritza l'apartat dels LIJ de coneixements (519 títols triats, de 937 propostes; un 55 %) molt per sobre de la tria de la secció dels LIJ d'imaginació (940 títols triats, de 2.644 propostes; un 35 %). El reforç dels llibres de coneixements s'accentua encara més en la demanda bibliotecària; com es pot veure, l'increment del percentatge d'exemplars adquirits dels llibres de coneixements (17,23 %) supera també àmpliament l'oferta feta (13,17 %).

Les dades exposades evidencien una aposta potent per l'apartat dels llibres infantils de coneixements.

El SAB permet anar més lluny en facilitar les dades bàsiques que fan possible identificar el contingut temàtic, les editorials i les propostes bibliogràfiques del camp dels llibres infantils de coneixements que generen més interès en l'entorn bibliotecari.

La taula següent descriu la composició temàtica de la tria oferta a les biblioteques, en xifres globals i en percentatge, així com la demanda de les biblioteques. La correlació dels percentatges i la mitjana d'exemplars adquirits per títol indiquen les matèries que generen l'interès més gran en l'àmbit bibliotecari sobre el conjunt de la producció.

Taula 4 – Descripció temàtica de l'oferta i la demanda de LIJ de coneixements

	Matèria	Títols triats	% oferta	Exemplars adquirits	% demanda	Mitjana
I0	Obres generals	2	0,39	286	0,35	143,00
I1	Filosofia. Psicologia	14	2,70	2.149	2,60	153,50
I2	Religió	8	1,54	519	0,63	64,88
I3	Ciències socials. Folklore	55	10,60	8.939	10,80	162,53
I5	Ciències pures i ciències naturals	135	26,01	22.851	27,62	169,27
I6	Ciències aplicades. Cuina	60	11,56	10.036	12,13	167,27
I7	Belles arts. Espectacles. Esports	103	19,85	17.042	20,60	165,46
I8	Llengua i literatura	74	14,26	9.986	12,07	134,95
I9	Geografia. Biografia. Història	68	13,10	10.931	13,21	160,75
	Total	519	100,0	82.739	100,0	159,42

Font: Sistema d'Adquisició Bibliotecària

La lectura de les xifres anteriors mostra un cert desequilibri pel que fa a la composició dels diferents camps temàtics i evidencia el pes decisiu en el conjunt de l'oferta bibliogràfica i de la demanda bibliotecària de dos camps temàtics: la secció de les ciències pures i naturals (26,01 %)

i l'apartat de les belles arts, els espectacles i els esports (19,85 %).

La fredor de les xifres es pot temperar amb la llista dels títols i les col·leccions que han generat un interès més alt al llarg del període objecte d'estudi.

Taula 5 – Relació dels deu títols més demanats

Ordre	Títols	Ex.
1	Tello, A. <i>Miguel de Cervantes</i> . Parramón, 2005. (Em dic...).	304
2	Miron, M. C.; Pérez, M. <i>El meu petit manual d'experiments ecològics</i> . Zendera Zariquey, 2008.	292
3	Martí Piñol, J.A. <i>Un acudit per cada dia</i> . Beascoa, 2007.	290
4	Llimós, A. <i>Paper maixé</i> . Parramón, 2007. (Manualitats en 5 passos).	287
5	Bargalló i Chaves, E. <i>Atles bàsic d'història de l'art</i> . Parramón, 2005.	286
6	Biesty, E. <i>Roma vista per dins</i> . RBA: La Magrana, 2005.	286
7	<i>The little mouse = La rateta presumida</i> . Cromosoma, 2006. (Els contes contats).	286
8	Ortega Fraile, O. <i>Gran atles del cosmos</i> . Parramón, 2008.	286
9	Sabaté i Rodié, T. <i>El pa</i> . Miquel A. Salvatella, 2005. (Volem saber).	284
10	Sabaté i Rodié, T. <i>L'oli</i> . Miquel A. Salvatella, 2005. (Volem saber).	284

Font: Sistema d'Adquisició Bibliotecària

La lectura del conjunt de la llista de les propostes triades permet fer algunes observacions generals que ja s'apunten en la relació dels títols més demanats per les biblioteques que acabem de reproduir. En primer lloc, cal destacar la preeminència dels autors catalans en el conjunt de la producció i específicament en l'oferta d'alguns segells editorials com ara Parramón o Salvatella. En segon lloc, cal valorar que la majoria d'aquests autors participen en el desenvolupament de sèries amb certa continuïtat; d'aquesta manera, les editorials donen estabilitat als creadors de continguts a través de projectes de llarg recorregut (amb sort diversa), com són les *Petites històries* de Mediterrània, les col·leccions *Em dic...*, els atles i els apunts de l'editorial Parramón, *Els contes contats* de Cromosoma, els llibres de natura de Cossetània, la col·lecció *Lluerna* de l'Abadia de Montserrat, l'*Alfabet solidari* de la Fundació Intermón-Oxfam, *Aprenem, Riarelles* i les primeres guies de La Galera o les sèries *Fauna en perill* i *Això és art* de Combel, iniciades recentment.

L'aposta per projectes seriatos es dona també en alguns segells editorials que construeixen la seva oferta bibliogràfica, bàsicament, a partir de la compra de drets a l'estranger i de traduccions. És el cas de col·leccions tan interessants com ara *El món estimat* d'Empúries, els atles i les mitologies de Blume, les sèries *Minizoo* i *Pensar-hi* de Cruïlla o els àlbums dedicats a les civilitzacions antigues de RBA.

Els avantatges estratègics del desenvolupament de col·leccions de llarg recorregut, que afavoreixen la visibilitat del projecte i la identificació del missatge per part dels lectors, no ha de deixar en segon terme l'interès especial d'algunes propostes singulars editades els últims anys entre les quals caldria destacar les obres: *Buzz: el llibre dels insectes*, de Caroline Bingham (Parramón); *El domador de línies*, de Marc Granell i Paco Giménez (Perriféric); *Els secrets del mag Lari*, de Montse Lari (Pagès) o la *Història il·lustrada de Catalunya per a petits i grans*

(Edicions 62). Cada un d'ells omple un espai lector i ho fa amb uns valors específics: l'excel·lència formal, el risc creatiu, la confiança en els referents culturals propis o l'aportació de continguts bàsics en un camp determinat, com és la història de Catalunya, francament mal assistida.

A l'hora de cobrir certs buits temàtics, seria imperdonable no esmentar l'esforç d'alguns segells per atendre la demanda creixent provocada bé pels canvis en el currículum escolar bé per les commemoracions de relleu, com ara l'Any Mozart o l'Any de l'astronomia. De tots ells i deixant de banda els temes de ciències naturals que sempre han rebut força atenció, la música és el camp temàtic que ha generat la demanda més alta en l'entorn bibliotecari durant els últims anys. En aquest sentit, cal destacar de forma especial el treball realitzat per l'editorial Combel amb la col·lecció *Descobrim els músics* i per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat amb l'edició de cançoners.

Encabir en tant poc espai una panoràmica de la producció dels llibres infantils de coneixements és francament difícil i aboca a un retrat incomplet amb absències importants. Seria imperdonable, tanmateix, no fer referència a l'esforç fet i el risc assumit per algunes editorials a l'hora de renovar les adaptacions dels clàssics amb projectes de gran qualitat. La revisió i l'actualització dels referents de la nostra cultura ha estat superada de forma excel·lent, amb els títols publicats per Combel i Edebé, des de l'adaptació de *L'Odissea*, a càrrec d'Albert Jané, amb il·lustracions de Pep Montserrat, fins a l'adaptació del *Tirant lo Blanc*, a càrrec de Rosa Navarro, amb il·lustracions de Francesc Rovira.

La demanda bibliotecària de cada segell editorial dóna una mesura aproximada de l'atenció que reben el conjunt de les seves propostes. La taula següent recull aquesta demanda ordenada en funció del percentatge d'exemplars adquirits:

Taula 6 – Descripció de l'oferta i la demanda per editorials

Editorials	Propostes presentades	Títols triats	%	Exemplars adquirits	%
Parramón	96	84	16,18	14.478	17,50
La Galera	86	54	10,40	10.282	12,43
Combel	88	48	9,25	8.805	10,64
Cruïlla	41	28	5,39	4.866	5,88
Joventut	26	20	3,85	4.220	5,10
RBA	33	20	3,85	3.429	4,14
Cromosoma	33	26	5,01	3.370	4,07
Beascoa	72	21	4,05	3.319	4,01
Art Blume	22	20	3,85	2.828	3,42
Elfos	43	20	3,85	2.765	3,34
Miquel. A. Salvatella	55	13	2,50	2.537	3,07
Publicacions de l'Abadia de Montserrat	24	20	3,85	2.528	3,06
Empúries	21	15	2,89	1.979	2,39
Mediterrània	38	16	3,08	1.827	2,21
Fundació Intermón-Oxfam	10	9	1,73	1.590	1,92
Edebé	15	11	2,12	1.371	1,66
Zendreria Zariquey	10	10	1,93	1.361	1,64
Altres	224	84	16,18	11.184	13,52
Total		519	100,00	82.739	100,00

Font: Sistema d'Adquisició Bibliotecària

Gairebé tots els segells editorials publiquen la versió catalana i la castellana de la mateixa obra, fet que enriqueix l'oferta bibliogràfica disponible al mercat. De fet, en aquests moments, la producció catalana de llibres infantils de coneixements juga un paper important en la configuració del sector tant a Catalunya com al conjunt de l'Estat. I aquesta capacitat, molt probablement beneficia també la producció de més títols en català, fins al punt d'assolir una oferta bibliogràfica que gairebé no desatén cap camp temàtic d'interès. Un altre aspecte que comparteixen l'edició en català i en castellà és l'esperança de vida dels seus projectes; les reedicions són gairebé inexistents i la disponibilitat dels títols en el mercat és molt curta, fet que obliga els professionals a treballar amb una oferta bibliogràfica molt inestable.

3 MÉS PERSPECTIVES BIBLIOTECÀRIES

Com hem vist, el SAB obre unes expectatives interessants en la relació entre els agents del sector editorial i el camp de la lectura pública, a més d'oferir informació valuosa per analitzar l'evolució de la producció en diferents àmbits. El SAB mostra també com el coneixement i les necessitats específiques del camp de la biblioteca permeten reforçar les estratègies del sector editorial.

En línies paral·leles, avancen altres iniciatives de relleu en àmbits propers al món bibliotecari. Cal destacar aquí l'oferta d'exposicions temàtiques que fa el Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil⁷ dedicades a tractar temes diversos des del punt de vista de la literatura infantil i juvenil; i també cal valorar molt positivament la tasca de la Biblioteca Infantil de Rosa Sensat, a través dels reculls bibliogràfics temàtics que publicava periòdicament, una iniciativa aturada des de fa massa temps.⁸

Però, potser, en el camp bibliotecari la proposta més rellevant dels últims anys hagi estat la publicació des de la Subdirecció General de Biblioteques de dues bibliografies bàsiques de llibres de coneixements per a l'educació primària⁹ i per a l'educació secundària obligatòria.¹⁰ El treball, fruit d'un projecte de cooperació entre el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació i el Departament d'Educació, vol contribuir al

desenvolupament de les col·leccions del conjunt de les biblioteques escolars del país i, específicament, als serveis bibliotecaris integrats dins del projecte Puntedu. No és cap novetat dir que el desenvolupament del sector editorial dels llibres de coneixements es veuria molt afavorit amb l'existència d'una xarxa potent de biblioteques escolars. Malauradament, el progrés d'aquesta xarxa no sembla ser, en el context econòmic actual, un objectiu prioritari del Departament d'Educació, ni un motiu de preocupació alarmant pel sector editorial. No crec que sigui tampoc novedós reclamar l'articulació de fórmules originals i creatives que permetin dissenyar estratègies operatives de treball entre el sector editorial i el camp de les biblioteques escolars.

No és tampoc cap novetat dir que els canvis tecnològics en les formes de transmissió del coneixement poden justificar un cert astorament estratègic en l'evolució del sector, atesa la incidència que tindran en la creació de continguts, en la producció editorial d'aquests continguts i en les formes de la seva difusió i recepció.

El que ben segur que deu ser una novetat és expressar la confiança en la funció dels llibres de coneixements descrits com a miralls que encara poden reflectir el món amb encert i que probablement encara ho faran durant un cert temps.

BIBLIOGRAFIA

Anuario sobre el libro infantil y juvenil 2009: cifras y estadísticas, características y tendencias, literatura en catalán, gallego y euskera... Madrid: Ediciones SM, 2009. 191 p. <http://www.grupo-sm.com/Anuario/Anuario_2009.pdf>

Conecta. *Informe de comercio interior en Cataluña 2008*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya: Associació d'Editors en Llengua Catalana: CEDRO, 2009. 46 p. <<http://www.gremieditorscat.es/Biblioteca/Estudis.asp>>

Fernández, Victoria... [et al.]. "Panorama 2009". *CLIJ*. Núm. 230 (octubre 2009), p. 5-79.

Llobet, Jordi; Rivera, Eva. "Lectura pública i mercat editorial: el Sistema d'Adquisició Bibliotecària, com a punt de partida". En: Jornades Catalanes d'Informació i Documentació (10es: 2006: Barcelona). Barcelona: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya, 2006. p. 113-129.

"Ordre CLT/437/2005, d'11 de novembre, per la qual s'aproven les bases que han de regir el programa d'ajuts a la producció editorial en català i al foment de la lectura pública en català, i se'n regula la tramitació telemàtica (codi 14201)". DOGC. Núm. 4513 de 18 de novembre de 2005, pàg. 37333-37335.

<<http://www.gencat.net/diari/4513/05314146.htm>>

NOTES

1. Accés disponible a:

<<https://bscw.cultura.gencat.net/sab/>>

2. Les dades bàsiques sobre l'estructura i el funcionament del SAB es poden seguir a l'article de Jordi Llobet i Eva Rivera, "Lectura pública i mercat editorial: el Sistema d'Adquisició Bibliotecària, com a punt de partida". En: Jornades Catalanes d'Informació i Documentació (10es: 2006: Barcelona), Barcelona: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya, 2006, p. 113-129.

3. El model de col·lecció i els elements que orienten la selecció de les propostes es concreten en els criteris de valoració inclosos a l'ordre que regula el programa d'ajuts: "Ordre CLT/437/2005, d'11 de novembre, per la qual s'aproven les bases que han de regir el programa d'ajuts a la producció editorial en català i al foment de la lectura pública en català, i se'n regula la tramitació telemàtica (codi 14201)", DOGC, núm. 4513 de 18 de novembre de 2005, p. 37333-37335.

<<http://www.gencat.net/diari/4513/05314146.htm>>

L'ordre ha tingut dues modificacions posteriors que es troben també disponibles a l'adreça del SAB.

4. El SAB gestiona, actualment, la demanda de 343 biblioteques públiques i queden al marge de l'observació les biblioteques escolars integrades en el servei Puntedu

del Departament d'Educació, que no participen en el Sistema.

5. Tampoc no és fàcil obtenir dades estadístiques globals de l'evolució dels llibres de coneixements a través de les panoràmiques generals que ofereixen altres tribunes de referència com ara el CLIJ, *Faristol* o l'*Anuario sobre el libro infantil y juvenil*, del grup SM, en les quals es tracta sistemàticament d'aquest camp del llibre infantil.

6. Les dades de la taula 1 i 2 exclouen la producció dels llibres de text per tal d'identificar de forma més precisa l'horitzó de possibilitats lectores en el camp de les biblioteques públiques.

7. Accés disponible a:

<<http://www.clijcat.cat/consell/catala/exposicions.php>>

8. Les últimes exposicions fetes des de CljCat són: *De l'ABC a l'SMS: la comunicació escrita en els llibres per a infants i joves* i *A pensar!, el món del treball en els llibres infantils i juvenils*. Les últimes bibliografies temàtiques amb una selecció de llibres per a infants publicades per Rosa Sensat van ser: *La mediació, una cultura per conviure en pau* (2006), <<http://www.rosasensat.org/antiga/biblioteca/Medi-Inf.pdf>>; *L'educació de la llibertat* (2007), <<http://www.rosasensat.org/antiga/biblioteca/bibllinfw.pdf>> o *Fer de mestre a l'escola democràtica* (2008), <<http://www.rosasensat.org/antiga/biblioteca/Democra-inf08.pdf>>.

9. Accés disponible a: <<http://www20.gencat.cat/docs/CulturaDepartament/DGCC/Documents/Arxiu/SIS/bibliografia%20escolar%20-%20coneixements.pdf>>

10. Accés disponible a: <<http://www20.gencat.cat/docs/CulturaDepartament/DGCC/Documents/Arxiu/SIS/Coneixements%20per%20a%20ESO.pdf>>